

Hana Dubová (první zleva) a její kamarádka Edita Krausová (pátá zprava) s kamarády v Dánsku.

Osudy židovských dětí
**Cesta do
neznáma jim
zachránila
život**

Životní cesta tisíců židovských rodin z Československa skončila za druhé světové války. Stále ale existuje řada příběhů, které pokračují do současnosti.

Text: Judita Matyášová

Foto: archiv autorky

V roce 2010 upozornili čtenáři LN na skupinu asi 150 dětí, které rodiče poslali na počátku války do tehdy neutrálního Dánska. V naději, že se zase brzy setkají. Mysleli na ně ve chvílích, kdy šli vstříc jisté smrti v plynové komoře. To, že jsou děti v bezpečí, byla jejich jediná útěcha. Vydala jsem se po stopách těchto téměř devadesátiletých pamětníků, jejichž osudy nebyly doposud nikdy detailně zpracovány.

Všechno bylo jako dobrodružství

Tahle dívka se nepřestávala smát. Ten úsměv je na všech fotkách z jejího rodinného alba. Vidím ho i dnes, kdy je Editě Perssonové, rozené Krausové, téměř devadesát let. Sedmdesát let žije daleko od domova, ve vesnici Förslov ve Švédsku. Teď právě vytahuje jeden snímek z druhým a ke každému přidá nějakou historiku z dětství, které prožila v centru Prahy. Bezchybnou češtinou mi vypráví svůj příběh.

Edita vyrůstala v Praze, nedaleko Staroměstského náměstí. Bydlela v domě, kterému se říkalo Velká opereta. Dole v přízemí visely plakáty na večerní program, každé odpoledne bylo slyšet, jak zpěvačky nacvičují na operetní show.

Celý blok byl propojený do členité pasáže. Ráno vyšla Edita jedním východem do školy, odpoledne zaběhla druhými dveřmi za tatínkem do jeho krejčovského salonu, a když měla volnou chvíli, šla na gymnastiku.

„Sport mě bavil od malička a baví mě dodnes. A taky jsem chodila do Makabi Hacair (*sionistický kroužek pro židovskou mládež*). Tam jsem měla spoustu kamarádů, chodily tam i moje sestřenice Slávka a Valda Jeitelesovy, Hanka Dubová. Učili jsme se, že Palestina je naše země, kam jednou půjdeme pracovat do kibucu. Byl to náš sen, který se možná někdy splní,“ vzpomíná.

„Jenže všechno bylo jinak, když přišli Němci. Najednou se ukázalo, že cesta do Palestiny je jednou z možností, jak se dostat pryč. Daleko od nacistů. Chtěla jsem se přihlásit do alija školy (*přípravná škola pro vycestování do Palestiny*), ale našim se ten nápad moc nelíbil. Říkali mi: Vždyť někdo musí zůstat tady, nemůžeme všichni odjet.‘ Na tohle jsem ale nemyslela. Brala jsem to jako šanci, jak být s kamarády a něco společně zažít. A navíc jsem věřila, že se rodiče brzy dostanou za námi. Nakonec jsem je přemluvila a od

Pěstounská rodina Dynessenových na farmě Nielsminde u Rislevu (Edita v kostkovaných šatech).

května 1939 jsem chodila do pražské alija školy.“

Léto přešlo hrozně rychle, a pak už to šlo ráz na ráz. „Od našich učitelů jsme se dozvěděli, že nemůžeme pokračovat v přípravě doma. Zajistili pro nás pěstounské rodiny v Dánsku. Prý tam pojedeme jen na chvíli – a pak rovnou do Palestiny. Němci nám ještě milostivě dali pasy, asi nás chtěli vypakovat co nejdřív. Jenže ten pas byl jaksi jednosměrný. Museli jsme jim odevzdat peníze a všechny cennosti. Na cestu jsem měla jen malý kufřík, kde bylo to nejnútnejší. Peřiny, šaty, boty, to všechno mi rodiče zabalili do velké dřevěné bedny, kterou mi pak poslali do Dánska. Maminka ji vyložila voskovým papírem a všechno mi tam krásně poskládala. Nechala mi ušít několik letních šatů, protože si myslela, že Dánsko bude jen přestupní stanice. Koho by napadlo, že tam zůstaneme čtyři roky a do Palestiny nikdy nedojedeme...“

Poprvé loď, moře

Je půlnoc 24. října 1939. Poslední hodi-

ny před odjezdem. Děti se houfují před vlakem na Masarykově nádraží. Těší se, že pojedou společně. Rodiče stojí opodál a pozorují je. Jen stěží se mohou usmívat. Myslí na to, že udělali to nejlepší. Posílají je přece do bezpečí a musí věřit, že tohle je jen na chvíli.

Cesta chladnou nocí ubíhala rychle. Edita a její kamarádi si povídají, zpívají, občas někdo na chvíli usne. Skoro by si ani nevšimli, že už jsou v Berlíně. Edita popadla kufřík a držela se ostatních. Šli společně na podzemní dráhu, ujeli pár stanic a ocitli se na jiném nádraží.

Nový vlak je odvezl až do poslední zastávky na pobřeží, přístavního městečka Warnemünde. Odtud poprvé v životě nastoupila na loď, poprvé viděla moře. A pak už pevná zem, Dánsko. V cizí zemi, v cizí posteli, cizí je všechno. Jediní blízcí jsou kamarádi.

„Každý z vás půjde do jiné rodiny, na jiné místo,“ vysvětluje jim Anne-Marie Nielsenová, zástupkyně Ligy pro mír a svobodu, která v Dánsku zajistila dětem pěstounské rodiny.

Edita s bratrem Ottou. Snímek z vyhlášeného fotoateliéru Langhans.

Zde stála plechová nádražní budova v Rislevu, kde Edita vystoupila v říjnu 1939.

Zavládlo zklamání a vztek. Jak se tohle mohlo stát? Vždyť chtěli být všichni spolu. Jenže to nejde, z bezpečnostních důvodů. Tolik židovských dětí by budilo podezření.

Edita a její kamarádi dostali lístek s ná-

zvem vesnice, která se měla stát jejich novým domovem. Jedou zase vlakem a pozorují krajinu za okny. Je úplně jiná než ta česká. Taková nekonečně krotká. Žádné kopce, žádné hory, žádné lesy. Jen zelené a šedé roviny a občas osamělý statek.

„Na mém lístku stálo Rislev. Paní Nielsenová náhle řekla: ‚Řekni svým kamarádům nashledanou.‘ A já vystoupila. Stála jsem u plechové nádražní boudy a vyhlížela své pěstouny. Jenže nikdo tam nebyl. Široko daleko ani žádný dům, jen pole a louky. Nevěděla jsem, co dělat. To byla hrozná chvíle, být takhle sama, daleko od domova,“ vybavuje si dodnes přesně.

„Asi po hodině ale přijel vlak a z něj vystoupila tři děvčata. Zkusila jsem na ně promluvit německy a jedna z nich mi německy odpověděla: ‚To jsi ty, která k nám má dnes přijít?‘ A pak se to vysvětlilo, její rodiče na mě čekali v sousední vsi. Tak vzala kolo a šla se mnou, k nim na statek Nielsminde.“

Na dopisy není čas

Tři velké hospodářské budovy, pokoje s postelí, jedinou poličkou a oknem s výhledem na polní cestu. To měl teď být Editin svět. Na statku dělala všechno, co bylo potřeba.

„Sedět v Praze a učit se něco ve škole, to byla hrozná otrava. Zato pracovat venku na poli, to bylo něco docela jiného. Mě to ohromně bavilo. Nakrmit kuřata, uvařit oběd, postarat se o děti, poklidit v kuchyni. A večer jsem padla do peřin. Na nějaké smutky nebyl čas. Jen ze začátku se mi stýskalo, když jsem četla dopisy od rodičů. Pořád se na mě zlobili, proč tak málo píšu. Jenže copak jsem mohla? Však jsem se celý den nezastavila. Až po mnoha letech mi došlo, co pro mě ty mé dopisy znamenaly,“ říká Edita.

Svatební fotografie Edity a Ragnara, 1951.

Edita Perssonová si dodnes uchovala dřevěnou bednu, kterou jí rodiče v říjnu 1939 poslali do Dánska.

Setkání po letech. Dcera Hany Dubové, Janet Seckel-Cerrottiová přijela v roce 2012 poprvé do Dánska aby se setkala s pěstounkou své matky, Jensine Nygaardovou.

Hana Dubová na statku v Dyreholmu, 1940.

Dopisy od rodičů přicházely několikrát týdně. Maminka se pořád bojí, jestli v Dánsku nemrzne. Samozřejmě že mrzne, dokonce jsou nehorší zimy za posledních čtyřicet let. Ale tohle Edita domů nepíše. Raději líčí, jaké to je, když jde ráno v pět na pole a vytahuje řepu.

„Já jsem ani neměla pořádné kalhoty, jen tenké punčochy. Moc jsme toho neměli, ale já na tohle nemyslela. V Dánsku mi bylo dobře. Tedy až na to jejich jídlo. Jedí nějak naopak. Třeba my máme brambory, omáčku a maso – a oni to mají naruby. Dají si kus chleba a na to studenou rybu. Musela jsem si zvyknout. My jsme na ty starosti ale tolik nemysleli. Doufali jsme, že brzy stejně pojedeme pryč – a to nás s kamarády nějak těšilo, drželo.“

Další útek

Život v Dánsku ubíhal rychle, v rytmu každodenních starostí. Tedy až do října 1943, kdy se nacisté rozhodli, že pochytají všechny Židy v Dánsku.

„Někdo z vesnice mě varoval, že musím hned odejít. Popadla jsem jen pár věcí a vyrazila. Na kole, dál a dál, až na pobřeží. Cestou jsem potkala pár kamarádů,“ vzpomíná Edita na dramatické

chvilce. „Když jsme se dostali do jedné rybářské vesničky, už tam byla spousta lidí. Všichni chtěli pryč. Museli jsme zaplatit, aby nás vzali rybáři na loďku a my mohli absolvovat dvanáctihodinovou cestu v podpalubí (cesta z Dánska do Švédska trvá hodinu, tehdy byla delší kvůli nacistickým hlídkám na moři).

Edita si našla místo v Hedemoře. Pracovala zase na statku – stejně jako její kamarádi, kteří si pronajali bývalou venkovskou školu a tam bydleli pohromadě.

„Já jsem si ale říkala, že by mě bavilo něco jiného. Vždycky jsem měla co dělat s dětmi. V létě 1945 jsem šla do Ramlösa, to je lázeňské město, kam jeli na zotavenou ti, kteří přežili koncentráky. Potřebovali tam někoho, kdo může tlumočit z polštiny. Polsky jsem sice neuměla, ale čeština a polština je hodně podobná. Po dvou měsících jsem našla místo v denní školce v Helsingborgu a pak už to šlo vlastně dost rychle. Potkala jsem svého budoucího muže, Ragnara. On je katolík, o tom, co je to židovství, moc nevěděl. A o Čechách? To už vůbec ne, ale nám to nevadilo. Brali jsme se v roce 1951, pak přišly děti a běžné starosti,“ usmívá se.

Co se stalo rodičům, zjistila až po

válce. Nemohla uvěřit tomu, že všichni zemřeli, i mladší bráška. Jediný, kdo se zachránil, byla teta a sestřenice.

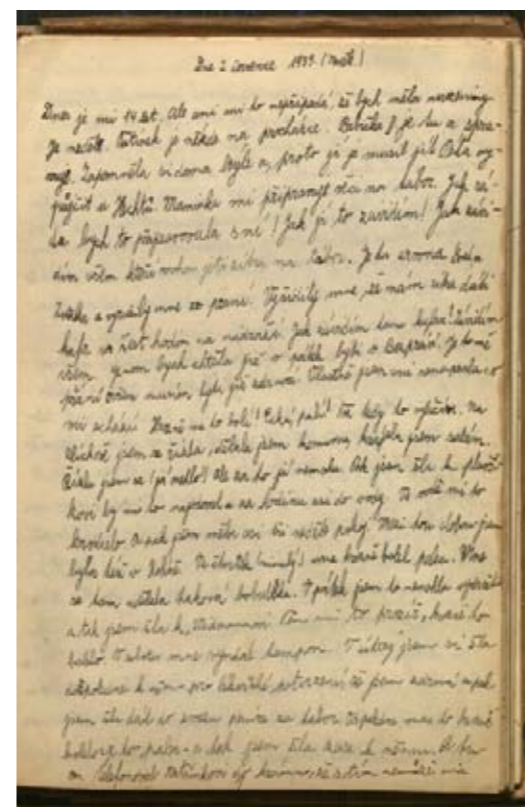
„Dlouho jsem do Čech nemohla, vládli tam komunisti. Až koncem padesátých let jsem jela na návštěvu. Cítili jsme tu nsvobodu. Mluvit se mohlo jen v náznacích, komunisti kontrolovali každého cizince,“ vypráví. Na další návštěvu tak vyrazila až po revoluci. „Najednou se dalo svobodně cestovat a my už se nebáli mluvit s vlastními příbuznými. A to bylo něco krásného,“ usmívá se a na klavír hraje písničku, kterou zná z domova, z Velké operety.

Hanka – Být sama za sebe

„Já znám tu Hanku Dubovou!“

Tenhle výkřik jsem slyšela několikrát. A pokaždé v jiné řeči. O jejím příběhu jsem se postupně dozvídala v Čechách, v Dánsku a Izraeli. Nejdůležitější část jsem ale vypátrala v Dánsku, ve městě Næstved, pár kilometrů od místa, kde bydlela její kamarádka Edita Krausová.

Hana se narodila v roce 1925 v Kolíně. Když jí bylo pět, přestěhovala se s rodiči do Prahy. Pronajali si obchod na rohu Celetné a Staroměstského náměstí – Dětský oděvní dům Dub. Podle pamětníků teh-

Hančin deník. Úvodní strana, Hana Dubová si psala deník v letech 1939 – 41.

dy prodávali kvalitní látky a elegantní kolekce podle francouzských vzorů.

Hanka nastoupila do gymnázia, ve volném čase jezdila na výlety s kamarády z Makabi. Její život vlastně plyne, jak má. Běžné starosti, první lásky, první sváry.

Jenže je rok 1939 a tenhle svět má pomalu, ale jistě zmizet. Má to neviditelné znamení. To, které určuje život – nebo smrt. Znamení J, Jude. Kamarádi postupně mizí, Sára sehnala certifikát a jede do Palestiny, Eva balí kufry a míří do Ameriky. Kamkoliv, hlavně pryč z kruhu, který se nemilosrdně stahuje.

Vysněný deník

Druhého července 1939 je významný den. Hanka má čtrnácté narozeniny a dostane dárek, který si dlouho přála. První deník. Začíná psát. Stránku za stránkou zobrazuje svůj svět. Píše detaily o rodině, o mladším bráškovi, o tom, jak si poranila ruku. Zdánlivé maličkosti.

Zápisky jsou ale čím dál hektičtější. Nastoupila do pražské alija školy, chystá se do Dánska. Musí odjet teď, nebo nikdy. Ten den, kdy nasedla do vlaku, ale v deníku není. Nemusí být. Bude si ho pamatovat navždy.

První štací v Dánsku je tortura. Statek uprostřed nekonečných polí a rodina, která je jí cizí. Co říkat lidem, kterým nerozumí? Co říkat lidem, kteří ji berou jako levnou pracovní sílu? Hanka píše rodičům. Denně se zlobí, že nemůže být s kamarády. Cítí se strašně sama.

Hrozně si přeje dostat se na jiný statek, hlavně blíž českým kamarádům. A v roce 1940 se dočká. Jenže radost ji záhy přejde. „Moje pěstounka mě obvinila, že jsem jí ukradla jahody, pomluvila mě všude po vesnici. Chci pryč, chci pryč,“ napíše si do deníku.

Trvá to zase rok. Léto 1941 ale začíná a Hanka opravdu má nové místo. Sbalí si věci do batohu a jde pěšky čtrnáct kilometrů na statek Østergård. Vlastní ho mladí manželé – devatenáctiletá Jensine a její manžel Arne, mají dvouměsíčního synka Mogense.

Hanka píše rodičům první dojmy: „Nejdražší tatíčku, již jsem zase šťastná. Tak šťastná jako nikdy, nikdy dříve předtím. Byl to nejkrásnější dárek k narozeninám, jaký jsem kdy mohla obdržet. Ihned jak člověk sem vejde, je tu ‚domov‘ jako doma, tak přímo, upřímně a otevřeně. Prostě jinak se to nedá vyjádřit než slovem doma.“

Hana Dubová se synem svých pěstounů Mogenssem na farmě Østergård, 1941.

Každodenní práce už jí nepřipadá obtížná, právě naopak. Zdá se jí, že našla smysl života.

Po dvou letech v Dánsku už zvládne mnoho věcí. Rodičům píše: „Moje denní práce je asi tato: v 1/2 šesté vstávám, zatopím, uvařím kávu a namažu 20 krajíčků s máslem a medem, pak snídáme. Odměříím a uvařím jídlo Mogensovi a uvařím ovesnou kaši. Pak se jde na pole a v devět je svačina, pak se skládá z fůry nebo trhá ovoce a zavařuje.“

A když má volnou chvíli, myslí na to, co se asi děje doma. Dopisy od rodičů dostává třikrát týdně. Postupně však chodí méně a méně. Už jen kusé zprávy o tom, že museli odevzdat obchod nacistům, že se museli přestěhovat, že museli odjet z Prahy do Terezína...

Život v Dánsku ale plyne zcela jinak. Končí léto a Hanka pomáhá ze všech sil. „Včera jsem byla poprvé na poli stavět panáky. Bylo to úžasně zajímavé. Odpoledne jsem již byla na poli sama. Prostě široké pole. Nad hlavou mi lítají rackové v hejnech i jednotlivě, přede mnou jsou křoviny malin, okolo potůčku a za mnou po levé straně dvě řady již

postaveného ovsa. Po pravé straně, až kam oko dohlédne, snopy ležící na zemi. Víím, že mám pracovat, ale nedá mi to, abych si alespoň na 5 minut nelehla na jeden snop a nepozorovala vše kolem. Bože, jak je krásně,“ píše rodičům a pokračuje: „Potůček, na jehož břehu rostou pomněnky i maliny, tiše pluje dále. Stále tatáž, a stále jiná voda. Vše jde tak tiše, s největší samozřejmostí, jak včera, před týdnem, měsícem, rokem i dvaceti lety. Nic se tu nezměnilo, a přece nedaleko ode mne je krev a umírá tisíce ‚hrdinů‘. ‚Hrdinů??‘ Obětí války. Ne lidí, ale masy národů. A doma? Bože! Ale již vstávám a zpívám si k práci. Odpoledne stavím sama. Když se vracím v pět hodin domů, vidím z kopce rovné řady panáků. Hrdost naduje mou hrud. To je má práce. Je mi 16 a umím již hodně. Vařit, práť, podlahu mýt, starat se o domácnost, slepice, mlátit obilí i na poli a zahradě umím pracovat. Jsem pyšná na sebe sama.“

Smutek i radost

Když skončí válka, je to radost i bolest zároveň. Má se vrátit domů? Jenže je to doma, když tam nejsou rodiče a bratr?

Z početné rodiny Dubových se zachránila jen Hančina teta, strýc a sestřenice, ostatní zahynuli v koncentračních táborech.

V roce 1947 přijela do Prahy na pár týdnů, ale hned se vrátila do Skandinávie. A po čtyřech letech na severu se vypravila do Ameriky, s pověstným dolarem v kapse a s touhou začít od nuly.

A to se povedlo. Provdala se a založila rodinu.

„Naše maminka zemřela před dvěma lety, ale stále mám pocit, že je tu s námi. Nebylo to pro ni snadné, žít tak daleko od rodičů, ale věděla, že Dánové jí poskytl bezpečný domov, a nikdy na to nezapomněla. Řadu let pracovala v různých výukových centrech pro imigranty ve Filadelfii. Učila je angličtinu, ale hlavně tam byla pro ně, když se vyrovnávali ztrátou domova. Ona si v sobě ten pocit nesla do konce života. Byl to zvláštní smutek, ale i naděje, že život pokračuje dál,“ vzpomíná její dcera Janet Seckel-Cerrottiová. „Tohle nám vyprávěla od dětství a my doufáme, že její příběh nezůstane zapomenut. Vždyť je to víc než válečný příběh, je to příběh

o naději, o pomoci a lásce rodičů a dětí. A já jsem šťastná, že jsem se vloni mohla setkat s pěstounkou mojí maminky, s paní Jensine. Když jsme se obejmuly, tak jsem pochopila, proč si byly s maminkou tak blízké.“

Na začátku pátrání jsem znala jen Hančino datum narození a místo pobytu za války, nyní toho vím víc než její vlastní rodina. Dostala jsem od Janet dvě stě stran Hančina deníku a padesát dopisů od jejích rodičů. Všechno je v češtině, jenže Janet ani její sourozenci česky neumí. Nechala jsem tedy deník přeložit, aby si ho také mohli přečíst.

Příběhy Edity, Hanky a jejich českých kamarádů jsou k vidění na výstavě v Næstvedu, kde děti prožily čtyři válečné roky.

Na její vernisáž přijela i dvaadvadesátiletá paní Jensine, tehdejší pěstounka: „Na Hanku se nedá zapomenout, byla jako člen naší rodiny. Prožila u nás rok, pak jsme na chvíli ztratily kontakt. Jednou v noci, v říjnu 1943, nám ale zavolala. Ptala se, jestli u nás může přespat. Pochopila jsem, že jí hrozí nebezpečí. Však se o tom mezi lidmi mluvilo, že Židé musí utéct, jinak by je nacisti pochytili. Ráno už byla pryč,“ vzpomíná na dramatické chvíle. Od té doby se už mockrát nepotkaly.

„Neměli jsme o ní zprávu několik měsíců. Až konečně v lednu 1944 přišel dopis, že se dostala přes moře do Švédska a že je v nemocnici. Ještě u nás byla o dva roky později, ale pak se naše cesty rozešly. Ztratily jsme na sebe kontakt. V roce 2011 jsme četli článek v naestvedských novinách, že Hanku hledáte, a tak jsme vám napsali. Moc nás potěšilo, když vloni přijela její dcera. Měli jsme si tolik co vyprávět,“ říká Jensine a v rukou drží fotografii té dívky z Prahy, která vždy zůstala sama sebou. ●

ŽIDOVSKÉ DĚTI V DÁNSKU

■ Skupina zhruba 150 dětí ve věku 14–16 let vycestovala na podzim 1939 z Československa do Dánska.

■ Prožily čtyři roky na dánském venkově, v pěstounských rodinách.

■ V říjnu 1943 uprchly do Švédska, všechny se zachránily.

■ Děvčata zůstala ve Švédsku do konce války, chlapci se přihlásili do československé armády.

■ V roce 2010 autorka vydala v LN článek o židovské dívce Heleně.

■ Čtenářka Zuzana Ledererová ji přivedla na stopu této záchranné akce, která doposud nebyla nikdy zmapována.

■ Autorka vydá v říjnu knihu o příběhu těchto dětí.